

Јелена БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ*

ЈЕЗИЧКО-СТИЛСКЕ ДОМИНАНТЕ У РОМАНУ „СВИ МОЈИ” ЗУВДИЈЕ ХОЏИЋА

Апстракт: Издвајањем доминантних језичко-стилских поступака у роману „Сви моји” Зувдије Хоџића, потврдиће се ставови изнесени у литератури да књижевно дјело настаје нарочитом употребом језика, одабиром изражајних средстава и поступака који су одређени интенцијама писца. Анализа је упутила на закључак да роман „Сви моји” има неколико језичко-стилских доминанти, односно најприсутнијих поступака који маркирају последње објављено Хоџићево остварење и препоручују га за лингвостилистички усмјерена истраживања. Ти поступци произилазе из нарочите организације језичког израза, која је контрастна општој, стилски неутралној употреби језика. С тим у вези анализирали смо *йосиуујак йонављања и йомиланья језичких јединица*, у оквиру којих смо издвојили синтаксички разноврсне типове; *елийсу*, *йарцелацију* и *инверзију*, као поступке експресивне синтаксе; *уйошреду црше*, која статус стилистички маркиране појаве има у више категорија. С обзиром на то да структурно онеобичавање јединица не чини нужно текст стилогеним, у раду смо анализирали и структурну онеобиченост (*сйилемайичностй*) и функционалну/употребну вриједност (*сйилоеностй*) одређених конструкција. Тачније, циљ нашег истраживања било је издвајање синтаксичких типова на значених поступака, са општом оцјеном њихове стилогености.

Кључне ријечи: Зувдија Хоџић, језичко-стилски поступак, понављање, гомилање, елипса, елиптична реченица, парцелација, инверзија, црта, зарез, ријеч, синтагма, реченица

* Доц. др Јелена Башановић-Чечовић, ЦАНУ, Институт за језик и књижевност „Петар II Петровић Његош”, Подгорица

1. У процесу креирања књижевноумјетничког дјела савремени писац обично познаје захтјеве језичког система, а до језичких јединица којима твори посебан свијет долази избором из мноштва — „маштом, инвенцијом, интуицијом, имагинацијом и фикцијом” (Силић 2006: 181). Пишчев избор из могућности садржаних у језику је „основни услов стилистичке поларизације” (Ковачевић 2003: 22) иако сваки језички избор није истовремено и стилски избор (в. о томе Јосић 2013: 246–247). Заправо, тек су спретан одабир из мноштва и инвентивност представљања манири доброг писца те, по запажањима Исидоре Секулић, човјек од пера мора носити у себи два стила — стил схватања и стил приказивања. Први подразумева способност писца да из сировог материјала одабере праве садржаје, други претпоставља начин на који ће те садржаје писац „сложити, слити и саопштити” (Секулић 2010: 95).

1.1. Зувдија Хоџић је изабрао да своје духовно наслјеђе изатка у роман о прецима, дервишима-бекташијама, који је дуго носио у себи, али га, како признаје, није дуго писао. Водећи нас кроз приче о Малој текији, њеним шејховима и дервишима, које су преношене међу припадницима све три вјере, Хоџић нас још једном убјеђује у свој изванредан приповједачки дар. Кроз дијалог са сопственом прошлошћу, писац исписује животописе припадника свог бекташијског стабла, предочава њихове, али и своје унутрашње борбе и стремљења, кроз које провијавају рефлексije о животу, времену прошлом и садашњем, са спорадичним исклизућима у машту. Ово свједочанство Хоџић је употпунио језичким умијећем и вјештином писца који је свјестан снаге језика при стварању и доживљају књижевног дјела. Да је изванредан познавалац језика, нарочито лексике коју црпи из народног говора и сопственог језичког осјећања, вјешто је упредајући у савремени језички израз, закључила је и Хаснија Муратагић-Туна анализирајући језичке и стилске вриједности Хоџићеве збирке пјесама „На првом конаку”, збирке приповједака „Глува звона” и романа „Гусињска година” и „Давидова звијезда”. По њеним запажањима, Хоџић умије да „изабере праву именицу, добар придјев, најподеснији глагол, одговарајућу реченичну конструкцију” (Муратагић-Туна 1991: 88). То умијеће дошло је до изражаја и у роману

„Сви моји”¹, који је, судећи по лексичком инвентару, саткан од ријечи које пажљивом читаоцу шаљу информацију о битисању једне средине и пулсирању једног времена, а повремено упућују и на пишчеве креације на творбено-морфолошком плану. Истина, роман „Сви моји” прије је свједочанство натопљено емоционалним, личним и афективним, које извире и из нарочите организације језичког израза, неуобичајеног рашчлањивања говорног низа и разноврсних могућности уланчавања језичких јединица неголи што је умјетност ријечи. Аутентичности пишчевог језика и те како доприноси његово слободно поступање са „природним”² језиком, који код Хоџића није пуки механизам за преношење информација, већ значајан чинилац у креирању атмосфере и менталитета једног поднебља, што је роман „Сви моји” препоручило за лингвостилистичка истраживања.

2. На почецима сагледавања језичко-стилских вриједности једног књижевноумјетничког дјела, намећу се питања о принципима избора и употребе језичких јединица у изражајне сврхе. Извјесно је да сва изражајна средства нијесу истог степена експресивности — нека су мање, а нека више стилогена, али њихово присуство у једном књижевноумјетничком дјелу одређује писца као умјетника вишега реда, који расположиве језичке могућности успијева мање-више спретно да употријеби и тиме зачини мисао читалаца, али и освјежи изражајну снагу писане ријечи. Теоријско начело да је свако књижевноумјетничко дјело настало у резултату избора те да је стил „избор из могућности садржаних у језику” (Јосић 2013: 246), претпоставља постојање језичко-стилских доминанти, односно поступака који су у дјелу најприсутнији, али и издвајање, опис и вредновање њихове стваралачке примјене. Тако свака посебна употреба језика у књижевноумјетничком дјелу, која је контрастна општој, стилски неутралној употреби, постаје носилац експресивности, а свако чешће појављивање извјесног стилског поступка постаје „стилистичка доминанта” (Лешић 2011: 188), која даје

¹ Зувдија Хоџић, „Сви моји”, Библиотека: Савремена проза, ОКФ д. о. о., Цетиње, 2016. У раду ћемо користити скраћеницу дјела (СМ), као и број странице са које је примјер преузет.

² „Књижевно дјело настаје специфичном употребом природног језика...” (Ковачевић 1995: 194).

битно обиљежје језику једног писца. У роману „Сви моји” улогу доминантних језичко-стилских поступака имају: *йосѣуѣак йонављања језичких јединица*, која никада нијесу стилистички неутрална, а у функцији су или кохезионих елемената или појачавања експресивне вриједности; *йосѣуѣак йомилања језичких јединица*, од којих је посебно маркирано гомилање реализовано низањем носилаца истих синтаксичких функција и истих денотата; *елийса*, *йарцелација* и *инверзија*, поступци експресивне синтаксе, којима се језички израз романа „Сви моји” онеобичава и на стилематичном и на стилогеном плану; *уѣоѣреба црѣе*, која има улогу једног од конститутивних елемената реченице, а статус стилистичке категорије нарочито добија у примјерима у којима није конкурентна са зарезом или другим интерпункцијским знаком.

2.1. Полазећи од четири поступка античке реторике, којима се уобичајена, нестилематична јединица претвара у стилематичну — *замјене*, *додавања*, *одузимања* и *йремјешѣања* (в. о томе Ковачевић 1995: 166), упутићемо на разноврсна онеобичавања, која код Хоѣића захватају ријечи, синтагме или реченице у цјелини, а некада се везују и за текст као надреченично јединство. Међутим, само структурно онеобичавање јединица, као начин обликовања стилематичних форми, не чини нужно текст стилогеним. Тек ће им њихова функција у одређеном контексту обезбједити статус стилогених јединица, које имају умјетнички ефекат и посебну, појачану изражајност. Зато ћемо у овом раду истовремено анализирати и структурну онеобиченост (*сѣилемаѣичностѣ*) и функционалну/употребну вриједност (*сѣилоѣеностѣ*) одређених конструкција у роману „Сви моји”.

3. Понављање језичких јединица има наглашену експресивну функцију у књижевноумјетничком дјелу, а у роману као прозној књижевној врсти значајно доприноси поетизацији текста и помјерању наративне парадигме ка лирском или драмском начелу.

3.1. У роману „Сви моји” забиљежени су разноврсни типови понављања, истина, чешће облички него садржајно подударних јединица. Поновљена јединица, која не подлијеже промјени морфолошког облика, има сугестивнију моћ јер интензивира пажњу читалаца и појачава комуникативни ефекат цјелине у којој је остварена. Понављања се у Хоѣићевом роману реализују у различитим

синтаксичким моделима — и *лексикална* и *реченична понављања*, којима обилују Хоџићева свједочанства о Малој текији, указују на присуство бројних синтаксичких паралелизама.

3.2. Текстурална понављања, којима је синтаксички оквир пасус или параграф (в. о томе Ковачевић 2012: 214–227), огледају се у понављању језичких јединица на ширем међуреченичном плану. Тачније, уланчавање реченица у текст као надреченично јединство неријетко је у роману „Сви моји” реализовано понављањем једне језичке јединице у двије или више узастопних реченица.

3.3. Полазећи од локализације опетоване јединице, Хоџић најчешће понавља облички подударне јединице у иницијалној позицији те су се од свих текстуално-позиционих понављања анафорска издвојила као најчешћа. Она посебно доприносе експресивности пишчевог језичког израза, која бива појачана уколико је репетиција³ остварена понављањем тзв. „кратких” ријечи на почецима узастопних реченица. Заправо, јединице интензивирание таквим анафорским елементом изговарају се повишеним тоном и постају важан елемент у истицању садржаја. Поменуто ћемо потврдити примјерима у којима ће се курзивом означити анафорски елементи:

а) *Кријем... како да не... Кријем оно што највише боли.* (СМ, 54); *Сви* дервиши су отишли у ценет. *Сви* невјерници у пакао... (СМ, 96); *Видио је* и кад су каури носили мошти свога свеца, ударили посред војске... *Видио је* своје офицере, Албанце, како вичу и бране војницима да пуцају... *Видио је* да се од ковчега одбијају зрна, *видио је* да зрно неће ни оне што га ноде. (СМ, 96);

б) *И* што је од свих чувенија. *И* мјесто јој ће другим текијама није могло бити... (СМ, 7); *Ће* има за једно имаће и за двоје; *ће* има за двоје има и за троје; *ће* је, као код мене, Бог дао шесторо — нека буде и седмо (СМ, 50); *И* његов водич су љубав и срце. *И* он је на стази слободије... (СМ, 97); *И* са мношћем је исто. *И* сјећања на оца највише су везана за зиму и снијег. (СМ, 150).

³ *Репетиција* се огледа, прије свега, у понављању истовјетних језичких јединица, чиме се појачава актуелност садржаја, као и значење, а све то доприноси експресивности израза. В. о томе Радуловић 1994: 202–208.

3.4. Фигуративност анафорских понављања исте језичке јединице бива појачана и чињеницом да се код Хоџића истоврсни елементи, уз понављање, неријетко и гомилају, те су понављање и гомилање често структурна основица пишчеве реченице. У примјеру: *Не моју са другима, не моју са својима. Не моју ни са собом.* (СМ, 186) поновљени елеменат гомила се по принципу узлазне градације, што доприноси и специфичној ритмизацији текста.

3.5. Текстуално кохезиони елеменат који на посебан начин учествује у обликовању везе међу реченицама у тексту јесте истоврсни глаголски облик. Тачније, у роману „Сви моји” приче су често проткане понављањима крњег перфекта на ширем, међуреченичном плану.

3.5.1. Посебно честа употреба крњег перфекта у низовима изразу даје упечатљивост те се третира као компонента наглашене експресивности — умјесто крњег могао би се употриједити пуни перфекат, али је крњи осјетно експресивнији. У примјерима који слиједе перфекат без *verbum-a finitum-a* свједочи и о уживљености приповједача у ситуације о којима приповиједа, а како је организација реченице у роману често подређена предочавању психичког стања лика, чије су реакције надојене емоционалним и афективним, очекиване су реченице са кратким, „изломљеним” глаголским обликом који означава „било резултативност, било експресију при изражавању прошле радње” (Грицкат 1953: 135):

Сви йоскакали и зайливали. Само капетан и Вучета осйтали. (СМ, 80); *Мурсељ се враћао с катуна, видио шта је било, йрейријечио им пут. Удио обојицу, йребацио их преко коња и, не зборећи никоме, сйиийао у Шаљу.* (СМ, 108); *Барјактар га увео у кућу, држао док се не опорави. Послао сина да испрати војника, да му пут учини сигурним.* (СМ, 109); *Послије седам година, дануо пред вези-ром. Везир хйио да га одмах објесе, али он замолио да чује шта има да каже.* (СМ, 135)...

3.6. У роману „Сви моји” чешће су посвједочена реченична понављања, чији је синтаксички оквир реченица. „Чисто стилистичким поступком” интензивирања (Ковачевић 1995: 169), можда у резултату свјесног стилизовања текста, Хоџић понавља и наглашава

један или више чланова унутар реченице. Унутарреченични тип понављања јединица које не мијењају свој морфолошки облик прилично је заступљен у роману. Двоструко поновљена ријеч или синтагма преузимају на себе и комуникативни и емоционални акценат, постају важни чиниоци ритма и носиоци садржаја:

„ни *йедаљ* ближе од једне — ни *йедаљ* даље од друге” (СМ, 7); Освијешћена и поврнута мајка ме грлила и љубила, *час* мене, *час* бројаницу (СМ, 13); *Доцкан* видјела што је учинила, *доцкан* за кајање. (СМ, 43); *Бої* те послао нама, *Бої* те благословио (СМ, 57); нека свјетлост, *некад* ружичаста, *некад* црвенкаста (СМ, 79); Ни Костић да припали лулу, *нико* да начне тишину, *нико* ни руку да помјери... (СМ, 89); као да је тражила прилику да погине, *йрва* у јуришу, *йрва* на бункере (СМ, 164); *Неки* су успјели, *неки*, што од зиме што од страха, потонули. (СМ, 81).

3.7. Да понављања и облички неподударних јединица у оквири-ма реченице упечатљиво дјелују на читаоца, потврђујемо примјерима у којима смо забиљежили опетовања са измијењеним морфолошким ликом опетоване јединице:

Дјетињство их је *йреварило*, игра их је *йреварила*, живот их је *йреварио* (СМ, 81); Ето, *каква* сте војска, *какви* сте људи! (СМ, 127); Разумио сам ту његову љубав према родном крају и људима с *којима* и уз *које* је растао, *којих* се сјећао, о *којима* је причао занимљиво... (СМ, 145).

3.8. У Хоџићевом роману „Сви моји” честа су унутарреченична понављања појединих временски транспонованих⁴ глаголских облика, најчешће презента, крњег перфекта и аориста.

3.8.1. По стилској маркираности и утиску који производи издвојила се употреба *йрийовједачкої* или *нараїивної* презента (в. Радвановић 1969: 49–59), који је код Хоџића остварен у низовима и имперфективних и перфективних глагола, којима се уобличава једна

⁴ Глаголски облици транспонују се ради постизања одређених стилских ефеката (Пипер 1985: 55). Временско транспоноване једног глаголског облика у поље другог резултира настанком *йрамаїичких метшафора* (Тошовић 1995: 228).

наративна цјелина. Употребом приповједачког презента у низу, читалац се уводи у ситуацију као посматрач, постаје свједок времена о којем се приповиједа, а прошли догађаји као да се збивају пред његовим очима (Танасић 1996: 149):

Једном се *пробудим* у поноћ, *дохваћим* албум и на „ћедовој страни” *почнем* да сликам. (СМ, 29); Једне ноћи, билах се зађевојчила, *видим* — сви позаспали, *искрадем се*, *протворим* врата и *искочим* у башту. (СМ, 51); *Заметнем* пушку на раме, *ударим* шумарком, *ијевушим*, кад ме заскочише двојица (СМ, 126); Око три сата иза поноћи *звони* телефон. *Пробудим се*, *дићем* слушалицу, *знам* да нешто мора бити важно... (СМ, 144).

3.8.2. Код Хоџића су честе реченице проткане унутарреченичним понављањем релативног крњег перфекта: Коса му *иосијеђела* и *прориједила*, залисци велики, глава мала, као песница, уши *иорасле*... (СМ, 35); *Прошло* пола сата, *ирошао* сат, кад се на путу *иојавили* монаси. (СМ, 39); отац га *узео* у наручје, *ишејао* му, *миловао* га, *смиривао*. (СМ, 44); *Скочили* људи, *иомоили* да не дође до погибије, *иомирили*. (СМ, 106). Стилгености унутарреченично поновљеног крњег перфекта доприноси његова употреба у (фразеолошким) изразима, нпр.: Црни ми петак *дошао*, залуд ми кајање, сам *ијао* сам се *убио*. (СМ, 126); Оцу је старост извукла снагу, *остјала* кост и кожа. (СМ, 151).

3.8.3. Да је Хоџић примјењивао принцип синтаксичке еквивалентности при приповиједању о прошлим (не)доживљеним догађајима, потврђује и честа употреба аориста, који се у роману „Сви моји” неријетко јавља у низовима, исказујући обично сукцесивне, рјеђе симултане радње. Колико сегменти у којима се аорист јавља при набрајању сукцесивних догађаја приповиједање чине „ближим, доживљеним и живљим” (Радуловић 1994: 130) и убрзавају реченични ритам, потврдићемо следећим примјерима, који доказују и да је аорист подесан за „одсликавање вртложних, психичких и физичких ситуација” (Ковачевић 2012: 222). Понављања некада захватају и текст па аорист добија статус текстуално кохезионог елемента:

Ошвори уста да ми каже па *задрхтиа*, *устиресе* јој се брада, *зајеца*. (СМ, 32); *Докојасмо се* обале, ја се *огвојих* (...)

сїиїох куд сам кренула. (СМ, 55); *Ојачаше и ојуначише* домаће изроде, *наједоше, обукоше и наоружаше*. (СМ, 166); *Изведоше* ме, *їрейресоше, оїворише* торбу а она празна. *Прейресоше* и ауто, *їомјерише* сједишта, *оїворише* гепек — ништа. (СМ, 140).

3.9. Статус двоструко поновљеног елемента унутар реченице често има и копулативни везник *и*, који поред конективне добија и функцију интензификатора, доприносећи поетизацији наративне парадигме романа:

И Едит Дирхам је била његов гост, *и* њој је помогао. (СМ, 27); *И* да је пукла пушка *и* да су се залијетали једни на друге, мудри и угледни људи би то смирили. (СМ, 106).

3.10. Сигнали повезаности језичких јединица у роману „Сви моји”, поред понављања ријечи и синтагми, јесу и понављања клауза:

Мало је ко зажалио за краљем, *није био добар* за народ, *није био добар* према своме ђеду Николи. (СМ, 111); Скочио је, ошамућен и обневидио, завикао је — *їдје ми је син... їдје ми је син...* (СМ, 53); *нијесмо је учили* мржњи, *нијесмо је учили* да пуца у леђа. (СМ, 164).

3.10.1. Реченице: *Знам, знам... Причао си ми...* (СМ, 105–113), због учесталог појављивања у једној причи, функционишу као својеврсни рефрен који постаје носилац семантичког оптерећења, али и композициона потка Хоџићеве приче о прецима који су се захваљујући причањима Суљ-Бећа учинили присутнијим и блискијим.

3.11. На модификацију наративне структуре и поетизацију романа утичу и понављања реторичких питања. Поред тога што доприносе наглашеној изражајности пишчевог језика, реторичка питања у низу издвојила су се и као значајни кохезиони елементи текста и стилистичко-семантички конектори, којима се предочавају животне драме јунака, њихове дилеме, стрепње, надања и најтананији душевни трептаји:

Не знам да ли и он, али ја сам се питала: *Је ли својом смрћу сїасила њеїа а изїудила седе? Јесам ли нейравична — сумњом у њену љубав или у њеїову вјеру у њу? Је ли*

изјорела у расјламсалој љубави или ја увукла у мрежу у којој се зајетилала као мушица у љаучину? Хоће ли збој ње кривийи седе, судбину, или оне који су јо учинили а да никад неће знаји зашто? (СМ, 72).

3.12. Полазећи од типа јединице која се понавља, у роману „Сви моји” понављања нијесу остварена само на лексичком, синтагматском и реченичном нивоу него и на фонемском и морфемском нивоу. Да понављање одређене фонеме или морфеме може евоцирати или потенцирати нека значења те да може бити повод за успостављање стилистичког контекста, потврђују примјери у којима су фонемска и морфемска понављања претпостављамо свјесно употребљена у стилистичке сврхе јер Хоџић њима ствара звучну слику која прати садржај — у њима је експресивно-импресивна страна фонеме/морфеме тјесно везана са значењем ријечи коју твори (в. Антош 1974: 34). „Слагање” ознаке и значења постигнуто је у примјеру ономатопејског карактера: успављује *шошољ шааше* и *шева-ра* (СМ, 190), а у примјерима: Оно уживало да *ђеље*, друга му *ђе-ца завиђела...* (СМ, 130); *Ђуприја ће* остати а ми *ћемо* проћи. (СМ, 136); *Рис с* Проклетија (СМ, 185) избор јединица је фоностилистички условљен. Нарочиту експресивну вриједност имају и примјери у којима понављања јединица са заједничком префиксалном морфемом постају носиоци одређеног семантичког оптерећења:

кад је земљотрес опучио и *раш*чеврљео стољетње боро-ве и јеле, *раш*чепио тврђаву (СМ, 19); Бивало је и да сву ноћ *ј*роддију а не *ј*розборе ни ријеч. (СМ, 20); *З*асвјетлужало је и *з*апуцкетало... (СМ, 80); *З*авикао је и *з*ајомајао, јечао... (СМ, 117); *З*аокренула ју је и *з*аврјјела (СМ, 154); *у*знемирио и *у*здунио друге животиње (СМ, 186).

4. Статус доминантног стилско-језичког поступка у роману „Сви моји” има и гомилање синтаксичких јединица. С обзиром на то да сви случајеви гомилања реченичних чланова нијесу подједнако стилогени, ми ћемо упутити на примјере низања јединица који пишчевом језичком изразу обезбјеђују семантичку раскош и експресивност. Тачније, Хоџићево приповиједање чини како динамичним тако и експресивним само оно гомилање које предочава пишчеву машту и његову способност прецизне опсервације једног појма.

Гомилање које је претрпавање семантички разнородним појмовима прије резултира стилском неутрализацијом текста. С тим у вези издвајамо стилогене примјере гомилања ријечи и синтагми блиског значења, тј. непотпуних синонима од којих сваки има диференцијалну семантичку компоненту, којом се конкретизује и проширује основно значење референта. Управо је овај тип онеобичавања реченичне конструкције, који настаје поступком додавања, прави примјер кумулације — синтаксичке стилске фигуре класичне реторике (в. Ковачевић 1995: 69–70; Катнић-Бакаршић 2001: 312):

она се ојре, ојача, ђокаже ваљања, уздигнућа снајом вјере и духа... (СМ, 8); Одједном је њиснула и вриснула, скаменила се и сномојла. (СМ, 13); Једна ми се слика урезала у свијест — бескрајна равнина, дијела, ђружила се у недојлед, сва ђод снијејом, лијепа а по ђој попадале врране... (СМ, 151); гледали су како од кућа остају зјаришија, ђаљез и ујарци (СМ, 169); Само једном или два пута у ђудском вијеку ђомами се и ђодивља, уздрма и усјиресе обаде, извали и ишчуја букве и врбе... (СМ, 171)...

4.1. Хоџић гомила хомофункционалне синтаксичке јединице при истицању мотивских цјелина, при чему је један од чланова низа семантички уопштен (синсемантичан) а његов семантички садржај експлицира се навођењем осталих чланова координираног низа (Ковачевић 1995: 68). Наведени примјери имају једну особину која их битно разликује од претходних примјера, а то је синтаксичко-семантички статус једног у низу хомофункционалних елемената, који је код Хоџића увијек антепониран у односу на елементе којима се врши конкретизовање „обједињавајућег” члана. По структурно-семантичким особинама, овај тип гомилања близак је структурама које је реторика звала дистрибуцијом:

Њихову радост дијелило је и показивало све око њих, узвијлана јаја ђрмуша и сјрнадица, зујање и зука ђчела и мушица, сунчеве озраке ђо злаћеном снојљу кукуруза, дјеца и њихови ђубимци... (СМ, 12–13); сви зайели својски, весели, довикују се и ђодвикују, ћерају једни грује да ђрејну и ђохијају... (СМ, 12); Све исто — очи, брада, дервишка каја, усја, само што не проговори. (СМ, 29);

Бог дао свега — *здраву и њијоу климу, добру и њлодну земљу, изворе њијке воде, ливаде и њашњаке, шумовија дрежја, висока сѡабла сочних јадука, крушака и шљива, башије и засаде свакаквој зеленила.* (СМ, 44); Матица но-сила све на што је наишла — *дрвеће, крoвињаре, ѡруице, оїраде, дрвљанике, сѡоку и живoиїиње.* (СМ, 114)...

4.2. У роману „Сви моји” гомилање је често удружено са понављањем језичких јединица. Примјери у којима биљежимо гомилање интензивирано поновљеним релацијским рјечима — обично везницима и предлозима, изговарају се повишеним тоном, постају важан елеменат у истицању садржаја (Муратагић-Туна 1991: 57) и у функцији су стилске интензификације језичког израза:

- дјеца послушна — *и да помогну и да одмијене старије, и да се забаве игром, безбрижна и срећна.* (СМ, 44); *Ни ронац да загњури, ни вјетрић да дихне, ни сандолина да клизне по води као да је и не тиче, ни шкаљ да замирише, ни шевар да зашапори. Ни мушице да зазује...* (СМ, 88); Лијепа је ријека Грнчар, *ни студена као Вруја, ни коловратна и вировита као Ључа, ни непредвидљива као Доља, ни пресушница као Илинка.* (СМ, 171);
- Говорио им је о Хаџи Бекташу и Ђул Баби, о Балем Султану и великом везиру Ахмед-паши Ђуприлићу и његовој библитеци, *о декташијама који су више помогли ширењу вјере него сабље османских ратника, о братству међу декташијама.* (СМ, 95); Бунара има *ѡред* кућама, *ѡред* католичком и православном црквом, у харему џамије, у дворишту ханова... (СМ, 116).

4.3. До сада издвојени примјери потврђују да гомилања јединица које су асиндетски или полисиндетски везане различито утичу на стилогеност пишевог израза. Тачније, асиндетско низање „истиче мноштво и доприноси динамичности нарације” (Пуриш 2010/2011: 28), док полисиндетско набрајање, због успоравања, истиче вриједност и значење сваког члана.

5. Поступцима експресивне синтаксе — *елијсом, ѡарцелацијом и инверзијом* — језик романа „Сви моји” добија својства наглашене изражајности.

5.1. Елидирањем главних реченичних конституената, које смо често биљежили у Хоџићевом роману, настаје маркирана категорија непотпуних⁵ (елиптичних) реченица. Стилематичност и потенцијална стилогеност оваквих реченица заснована је на поступку одузимања „редундантних реченичних чланова” (Пуриш 2010/2011: 24).

5.2. Непотпуне (елиптичне) реченице са изостављеним субјектом понајмање су стилски маркиране због лаке предвидивости елидираног члана. Стилгеност је прије својство оних елиптичних реченица које су сведене на минимум, тј. само на предикатски конституент — њиховом краткоћом постиже се динамичност приповиједања а „њихов интензитет утолико је јачи уколико су сведене на мањи број чланова” (Радловић 1994: 154), нпр.: Мем-Таип се насмијао. Богме и онај старац. *Зајрлили се.* (СМ, 39); Поп Хоџином бритвом засјекао сланину па кобајаги, устукнуо. *Појријешио.* (СМ, 132).

5.3. Непотпуне (елиптичне) реченице у којима је изостављен предикат — дјелимично или у цјелини, представљају „типичне елипсе” (Катнић-Бакаршић 2001: 260), чија маркираност почива и на потреби ангажовања читаоца у тражењу елидираних компоненте. Стилгености пишчевог језика посебно доприносе примјери у којима проналажење изостављеног предиката није потпомогнуто контекстом — везом субјекта и глаголске одредбе или допуне:

Двојица млађих и један погрбљен од година. (СМ, 39);
Од куће — ни кућишта. Никог. Ни кучета ни мачета.
(СМ, 53); Онога што је хтио да ме гурне, метак посред
чела. (СМ, 55); Хафиз ногу пред ногом, полако. (СМ,
113); Човјек поново уз чаршију и низ њу па опет у радњу.
(СМ, 121)...

⁵ У лингвистичкој литератури постоји неколико назива за реченице које имају неразвијене главне дјелове. *Формално нейотпуне реченице* традиционално означавају реченице у којима је неизречени члан лако предвидив и које садрже довољно елемената да буду разумљиве и без повезивања са контекстом. Поред формално непотпуних, традиционална синтакса издваја и апсолутно непотпуне реченице или исказе. Новија лингвистичка и лингвостилистичка истраживања усмјерена су на проучавање *елиптичних* или *елидираних реченица*, у којима се свођење реченице на одређене елементе (у књижевноумјетничком тексту) интерпретира као стилска обиљеженост израза, која резултира упечатљивим приповиједањем.

5.4. У Хоџићевом роману често смо биљежили реченице са дјелимично елидираним именским предикатом, тј. реченице са редуцираним глаголским дијелом именског предиката. Изостављањем копулативног дијела именског предиката, реченица бива сведена на лексичко неглаголско језгро, које је мисаоно тежиште. Примјери који слиједе доприносе живљем приповиједању, али и „непосредном, кондензованом изразу” (Мелвингер 1973: 66):

Слух му бољи но у шишмиша. (СМ, 37); Острог се увијек види. Око њега круг, као ореол од свеца. (СМ, 79); Страх и трепет у подземљу. (СМ, 102); Те године суша, друге поплава... (СМ, 114); Кула пуна чељади. Нико да претече. (СМ, 115); Добар човјек командант Глиго... (СМ, 126); Мени нешто сумњиво (СМ, 127).

5.5. Ефектан стилски учинак Хоџић остварује употребом три тачке у обиљежавању недовршених исказа и паузе. Овако означена пауза је „присно повезана са смислом (...) па је зато она, иако неизговорена, најосетљивији део изговорене реченице” (в. Ковачевић 1995: 185, фусн. 33). Психологију лика, бурне емоције, али и смјену радњи писац предочава употребом прекинутих, незавршених реченица, које експресивна синтакса издваја као ретиценцију — синтаксичко-стилску фигуру блиску елипси, које удружене имају функцију приказивања снажних узбуђења, нпр.: Био је озбиљан и, увјерена сам — зачуђен. Он збуњен а ја још више... (СМ, 76); Он је... Он је! Врати се кући. (СМ, 189).

6. Традиционални принципи уланчавања реченичних конституената у реченицу нијесу код Хоџића нарушени само одузимањем реченичних чланова, најчешће предиката. У циљу постизања различитих стилских ефеката, појачавања емоционалности и реторичности текста, Хоџић позиционо и интонационо издваја неки реченични члан од јединствене синтаксичке структуре реметећи тиме традиционалну организацију реченице. Овај поступак, који је са наглашеном функционално-стилском вриједношћу посебно чест у језику савремених писаца, одавно се проучава у оквиру експресивне синтаксе и стилистике као парцелација (Пуриш 2003: 87), која се одређује и као фигура „на плану ритмичко-синтаксичке организације текста” (Катнић-Бакаршић 1991: 68). Парцелисана

конструкција (парцелат) — ријеч, синтагма, клауза, увијек је носилац стилске маркираности, а заједничка особина са претходно анализираним елидираним синтаксичким јединицама јој је дјелимично или потпуно одсуство предиката. Међутим, парцелати се лако „учлањују” (Катнић-Бакаршић 2001: 263) у синтаксички потпуну реченицу у окружењу, а елиптичне реченице не. Ако стилогеност елипсе почива на *йосџуџу огузимања*, онда стилогеност парцелата почива на *йосџуџу осамостаљивања*, којим се издваја и истиче неки реченични конституент од своје непосредне околине (Ковачевић 1995: 184).

6.1. Иако се најчешће парцелишу носиоци периферних синтаксичких функција, у испитиваном језику забиљежили смо и парцелацију субјекта, који се иначе ријетко парцелише јер је „исказив предикатом” (Пипер и др. 2005: 566):

Аутом је слетио у кањон Мале ријеке. *Он и двојица колеџа*. (СМ, 77); Њих пуно, јако братство, а нас једна кућа. *Ћег с браћом и њири сина*. (СМ, 105); На Чакору, иза завоја, агенти поставили засједу. *Двојица*. (СМ, 140).

6.2. У ријеткој парцелацији именског предиката, који је творен по моделу *којулаџивни џлаџол + лексичко неџлаџолско језџро*, глаголски дио остаје у базној компоненти, а парцелише се лексичко неглаголско језџро, које је најчешће изражено придјевом или именицом, нпр.: Богме је и касније био задрт. *Мучан и џешке нарави*. (СМ, 133).

6.3. С обзиром на то да се поступак осамостаљивања и издвајања реченичних конституената најчешће везује за зависне чланове, оправдано је што су код Хоџића глаголске и именске одредбе као „другостепени” реченични чланови (Ковачевић 1995: 186) најпозложније парцелисању. Парцелисана одредба одређује глагол или именицу из базне компоненте, додатно прецизирајући претходни садржај, некада га и градирајући, а неријетко смо их биљежили у кумулацији, што појачава стилске ефекте таквих парцелата:

— Неко би морао да усред ноћи скочи падобраном. *Мноџо ризично и оџасно*. (СМ, 145); Покушао је да је дохвати, измакла му се, прискочио сам да је закачим и привучем граном. *Узалуд*. (СМ, 154);

- Тухајући по кући нашао сам Алијину слику. *Малу, замо-
ћану у мараму.* (СМ, 33); Око сваког јој помагала, свако
ју вољело као да им је мајка. *Добра и вриједна (...), ња-
мејна и мудра.* (СМ, 134).

6.4. У роману „Сви моји” парцелацији су најподложније реченице, боље клаузе, што представља „завршни корак” (Ковачевић 1995: 189) осамостаљивања. Ово „осамостаљење другог степена” (в. Минових 1970: 60–84) познато је под термином *парцелација реченице*, која је највиши степен стилистичког истицања парцелата. Да парцелисане реченице (клаузе) резултирају појачаном стилогеношћу Хоџићевог језичког израза, те да се њима неријетко конституишу читави пасуси у роману „Сви моји”, потврђују примјери парцелисаних хипотаксичких и паратаксичких конструкција.

6.5. Иако се код Хоџића чешће парцелишу конституенти координираних конструкција (копулативне, адверзативне и дисјунктивне клаузе), парцелацији су подложне и субординиране конструкције (најчешће поредбене клаузе):

- Двојица млађих и један погрбљен од година. *Али и он ујрћиио њовар једнако као сајуућници.* (СМ, 39); Већ у Амбасади било му је јасно да га је заштитио припадник тајне југословенске службе. *И који њу није дио једини.* (СМ, 71); Поодавно говори да ће да напише роман о бекташијама. *Али јодинама не видим ни рејка а камоли диљешке, зайиса.* (СМ, 76); Вјерујеш да из његовог гроба свјетли нур... *И да њреко чиијаве јодине мирише на да-јрем.* (СМ, 87); Знаш то и сам. *Или дираш њућ или њућ дира њеде.* (СМ, 141); ... волио је живот. *И умио да ужива у њему.* (СМ, 143); Не зна се гдје ће га избацили ни гдје може да падне ни шта га чека. *Али мора се.* (СМ, 145); ... имали смо колико смо измичући хајкачима могли да понесемо. *А моћли смо досћиа, млади и јаки.* (СМ, 167); ... овог пута сам то учинио. *И нијесам се њокајао.* (СМ, 187);
- Све више су били увјерени да је и љепотом налик Галици. *Као да јој је род.* (СМ, 58); Синан нестао. *Као да је у земљу њройао.* (СМ, 135).

6.6. Примјери показују да је парцелат код Хоџића увијек у позицији у односу на цјелину од које се одваја, а сигнал његовог ритмичко-интонационог издвајања је тачка. Коришћењем тачке између базне компоненте и парцелата, парцелисани садржај бива посебно истакнут, а објашњава се и пишчевим „уметничким слободама” (Стевановић 1969: 109–110) јер парцелат и базна компонента „јесу исказне реализације једне реченичне структуре” (Катнић-Бакаршић 2001: 264).

6.7. Преуређење основне граматичке структуре реченице остварено је код Хоџића и одвајањем неког реченичног конституента зарезом од осталих чланова те реченице. Оваквим издвајањем успоставља се пауза гдје јој структурно-граматички није мјесто, али са посебним стилским ефектом — прекид сигнализираним зарезима подуђује пажњу читалаца:

Ако је за нас, *скромне и љубожне*, текија била свијет... (СМ, 11); Стриц Бахо се пренуо, узео ме из колијевке, *јолој*, пелене су биле одмотане. (СМ, 13); Пружио сам му ручице, *осмјехнућ*, пућио сам усне (СМ, 13).

6.8. Издвајање реченичних конституената са њиховом пермутацијом сложенији је вид осамостаљивања јер обухвата два синтаксичко-стилистика поступка (Ковачевић 1995: 188) — издвајање и измјештање издвојеног члана у комуникативно и стилски најзначајнију финалну, тзв. „јаку” позицију:

Сви се укочили, *забезекнућ*. (СМ, 13); Гледали су у њу и у мене, *збуњени*. (СМ, 13); Умрла је као светица, *лако*. (СМ, 60); било им је као другима — *лијејо*. (СМ, 44); А могли смо доста, *млади и јаки*. (СМ, 167).

6.8.1. Будући да се налази послије паузе сигнализираним зарезом или цртом, овакав парцелат увијек је експресиван јер преузима на себе реченични акценат. Додатна експресивност парцелације остварена је и ритмичко-интонационим издвајањем парцелата, које је условљено постојањем паузе у виду зареза или црте.

7. Као јединице стилског захвата у роману „Сви моји” третирају се и не много бројни примјери постпониране употребе конгруентног атрибута уз управну ријеч, односно примјери антепозиције

предиката. Језички елементи у инверзији, без обзира на то колико их је, добијају нову функционално-стилистичку вриједност јер „ред компонената при којем се на првом мјесту налази компонента што носи нову обавијест” (Силић 1984: 64) постаје носилац информације која постаје доминантна: *Људи ради и работни (...)* мудри и неседични (СМ, 44); *Ћеца добра*, не памти да су се икад споречкали (СМ, 52); *Причао ми је* дервиш Аган (СМ, 19); *Чекају нас два* фратра. (СМ, 39).

7.1. У инвентару синтаксостилема насталих у резултату премјештања језичке јединице из положаја који јој је предодређен у основној граматичко-семантичкој структури (Ковачевић 1995: 175) значајно мјесто припада примјерима који имају изражајну и ритмичко-стилистичку сврху у роману „Сви моји”. Тачније, одредбене синтагме као „синтаксички неразломиве цјелине” (Радуловић 1994: 46) могу бити раздијене интерполирањем глаголских енклитика у стилистичке сврхе:

Та је змија ђететов чувар. (СМ, 14); *Тој је дана* почело умирање Арнешке долине (СМ, 45); *Краљ је мршав!* (СМ, 111); *Додар се човек* познаје (СМ, 119); *Лијеја је ријека* Грнчар (СМ, 171); *Једну сам шакву њојлаву* запамтио. (СМ, 171).

7.2. Примјери са посесивним дативом, нарочито у конструкцији са властитим именом, приповиједању дају боју говорног низа: *Браћу му Бешир* доживио је тешку саобраћајну незгоду. (СМ, 77); *Син му се Илија* искрао из збјега (СМ, 170).

8. Роман „Сви моји” карактерише наглашена употреба реченичне црте⁶, која има већи експресивни значај од зареза, чак и у примјерима у којима алтернира са зарезом.⁷ Одабиром црте умјесто зареза у контекстима у којима зарез и црта могу да алтернирају, писац врши избор а „сам избор је стилистичка категорија” (Ковачевић 2012: 227). Како истиче М. Ковачевић, црта намеће изразитију

⁶ Употреба црте као један од доминантнијих језичко-стилских поступака у анализираном роману припада интонационој синтакси (в. о томе Ковачевић 2012: 227–243).

⁷ Будући да је реченични знак највеће изразитости, тамо гдје у употреби алтернира са зарезом, црта је увијек стилистички маркирана.

паузу од зареза и има функцију стилске паузе јер показује субјективан однос. Издавањем реченичног конституента цртом, садржај бива посебно истакнут, а текст „тонски неуједначен, изломљен, динамичан” (Радуловић 2004: 180).

8.1. Наша анализа упућује на закључак да је црта код Хоџића један од чешћих конститутивних елемената реченице и да је коришћење црте у уланчавању језичких јединица чест литерарни манир писца. Статус стилистички маркиране категорије црта има у више категорија, чије навођење може иницирати и претпоставке о томе да црта у бројним примјерима није случајна него свјесно одабрана ради постизања одређених ефеката.

8.2. У роману „Сви моји” црту региструјемо у обиљежавању накатних (апозитивних или апозицијских) додатака, нпр.:

И катедра у Скадру — *највећа на Балкану*. (СМ, 21);
Нијесам очекивао да ће га сусрет и најскромнији поклон — *сувенир који се јошово у бесцијење може кувити*, обрадовати. (СМ, 154).

8.3. Употреба црте у „експланативним (објаснидбеним) реченицама” (Ковачевић 2012: 230), умјесто могућег немаркираног зареза, обезбјеђује реченици експресивну маркираност:

Подигнута је у крају насељеном католичким живљем, кад је браће која су прешла у ислам било колико зрна на теспиху — *јригесет јри* (СМ, 8); Ускочила у собу кад наред ње као да је заспао Хаџи-Адем — *мрјав* (СМ, 43); Прихватила је — *више збој мене*. (СМ, 49); Загрлио ме — *брајски*. (СМ, 52); Само је једно мијењао, оно што се најлакше памти и примијети — *дрој*. (СМ, 105).

8.3.1. У претходним примјерима, умјесто црте могао би се употребити експланативни везнички израз *и јо*. Међутим, невезничке реченице са цртом, које су маркиране у односу на конкурентне везничке, експресивније су управо због избора црте, која попуњава паузу проузроковану редукцијом везника (Ковачевић 2012: 231). У Хоџићевом роману биљежимо употребу „међуклаузалне црте” и код независнослужених и код зависнослужених реченица:

Потрчали су к њој, виђели што и она прије њих — из колијевке се извукла змија... (СМ, 13); окренем се по соби — нема је. (СМ, 32); Зачудио сам се — заридала је. (СМ, 34); Велика је мука на њу — није се, сирота, бојала за свој живот... (СМ, 50); Није била сигурна — чује ли оба или само једно. (СМ, 59); Кад тако чине, писао је Алија — киша ће! (СМ, 192).

8.4. У сљедећој групи примјера црта није супституент само везника него подразумијева и елипсу неког реченичног члана, обично предиката или његовог дијела (самог или у комбинацији са везником). Обиљежавање елидираног елемента цртом резултира стварањем паузе, али и „симетричног интонационог реченичног модела” (Ковачевић 2012: 235):

Не зна се ко је то први примијетио и измјерио — калуђери или фратри (СМ, 7); Лако су је препознали — ђедова, Цуф-Алијина! (СМ, 13); од његовог до њиховог срца — ни корак. (СМ, 20); Кад имају шта да виде — ни грам ориза, кафе, шећера, соли, кане... (СМ, 28); Кад се сјутрадан поврнули — гроб празан. (СМ, 46); Кад се пробудио и погледао око себе — никог... (СМ, 53); У дефтерима и књигама их је на стотине, у родословима — ниједног. (СМ, 107); Размотао крпу кад има шта да види — бјелокорац. (СМ, 109); Заскочили — касно да сакријем торбу. (СМ, 140); Велите — добар човјек... (СМ, 156).

8.5. У зависнословеним реченицама с инверзијом, Хоџић често користи црту, која је у оваквим примјерима увијек стилистички маркирана, јер насупрот конкурентном, нестилематичном зарезу црта намеће изразитију паузу:

Ако је он може срушит — нека, вала, и пропадне. (СМ, 27); кад томе дође вакат — проучи посљедњу молитву (СМ, 47); Ко може мање — њему треба више. (СМ, 51); Кад се упали и пусти — пукне јаче од пушке. (СМ, 116); Ко су да су — платиће, обиће им се то о главу. (СМ, 118); чим би чуо пјесму — одмах је запамтио. (СМ, 176); Чим сам посјетио завичај — запутио сам се у планину. (СМ, 187).

8.5.1. Без обзира на то да ли Хоџић промишља о употреби црте у уобличавању свог језичког израза, реченица у којој региструјемо истовремену употребу црте и зареза у означавању инверзије главне и зависне реченице свједочи о маркираности језика романа „Сви моји” на синтаксичком плану: Ако смо дрво — *дићемо ђе-џео*, ако смо гвожђе, *дићемо челик*. (СМ, 161).

8.6. Уметнуте реченичне сегменте, односно клаузе, Хоџић такође одваја цртом, што резултира стилистички маркираном варијантом реченице:

Изабрао је Скадар — *да ђомаже коме је најџоџредније* — сиромашним сународницима. (СМ, 23); могао је сам — *и друмом и козјом сџазом* — куда су са страхом ишли други. (СМ, 37); Растужила би га и наједила, не због Мујове погибидије — *свак је рођен да мре* — но што је Мујо погинуо издајом и то од побратима... (СМ, 176).

8.7. Насупрот претходним примјерима, у којима црта има граматичко-стилистичку улогу и, са аспекта избора, алтернира најчешће са зарезом, Хоџићев роман обилује примјерима у којима црта нема ни граматичку ни алтернативну улогу међу другим интерпункцијским знацима. Тачније, конструкцијама са цртом конкурентне су једино конструкције без црте (Ковачевић 2012: 238), па примјери у којима се цртом издваја и одваја реченични члан, увијек у постпозицији, појачавају експресивност пишчевог језичког израза и имају највећу стилистичку вриједност. Заправо, у примјерима овог типа црта је сигнал већ анализиране парцелације реченичног члана, који је интонационо-стилистички маркиран.

8.7.1. Осамостаљивањем реченичног дијела у финалној позицији, уз коришћење црте, писац преуређује реченичну структуру и постиже онеобиченост реченичне форме, што је услов трансформације уобичајене граматичке јединице у јединицу наглашене изражајности — стилем (Катнић-Бакаршић 1999: 21). Да статус реченичног конституента, који је код Хоџића постпозитивно издвојен цртом, имају синтаксеме, синтагме и често клаузе, илуструјемо примјерима у којима, издвајањем једног реченичног члана, писац примарно тежи његовом нарочитом истицању иако, гледано структурно-граматички, црти ту није мјесто. Без обзира на то што су

непредвиђена нормом, оваква „одступања” усмјеравају пажњу читалаца на „ритмички уређен (...) размештај синтаксичких пауза” (Петковић 1996: 174):

- Моје вријеме је истекло а ових чије је дошло — нема. (СМ, 157); Кумим вас Светим Василијем Острошким — станите! (СМ, 165); Имам — себе! (СМ, 195);
- Она га послушала, пресула, кад оно — чиста вода. (СМ, 42); на прагу нашли смотуљак и у њему — помодрелу и прозеблу дјевојчицу. (СМ, 50);
- право у собу — да видим слику. (СМ, 32); Послије ме че-шће слао тетке — да нешто понесем, помогнем, послушам. (СМ, 32); Чините што и ја — да им помогнемо. (СМ, 41); Можда је из љубави према теби — пресудила себи (СМ, 71); сакрили га и одвојили од свакога — да самује. (СМ, 79); Може само као и други — да измишља. (СМ, 107); Питали га — што га пали кад је слијеп. (СМ, 139); Причао ми је о томе — као да је желио да то заборави. (СМ, 163).

8.7.2. У примјерима са редукованим глаголским дијелом именског предиката црта не алтернира са зарезом већ замјењује копулативни глагол. С обзиром на то да се не може замијенити другим интерпункцијским знаком, црта у оваквим примјерима има функцију стилистички маркираног елемента више него у претходним примјерима:

А он — ђаво над ђаволима. (СМ, 101); Кад ујутру уранио, имао је шта да види: пред вигањем му — јелен! (СМ, 41); И с друге стране Чакора — агенти. (СМ, 140).

8.7.3. У роману смо биљежили и посебно маркиране конструкције у којима се црта јавља послије копулативног глагола: Била сам — ниђе. (СМ, 52); Био је озбиљан и, увјерена сам — зачуђен. (СМ, 76); у предасима били су — дервиши (СМ, 93); јасно нам да су из наших крајева и да су иако је један крупнији — браћа (СМ, 174).

9. У структурисању реченице Хоџић користи и двотачку, која дијели реченичну компоненту, коју карактерише граматичка и семантичка самосталност од издвојене компоненте, која је реченичној компоненти прилагођена синтаксичко-семантички. Употребом

двије тачке испред садржаја који се рашчлањује, ствара се пауза и наговјештај конкретизације. Можда је у неким примјерима тај наговјештај изразитији него при коришћењу црте као алтернативног интерпункцијског знака:

неко је гурнуо авлијска врата, граби стубама, стиже: отац (СМ, 32); Са брда су видјели: ка долини су трчали људи с бакљама (СМ, 45); Памтим: С нама партизанка Марта. (СМ, 163).

9.1. У роману „Сви моји” посебно се издвојила употреба двотачке испред сентенци које свједоче да се Хоџић књижевно формирао као баштиник народне и њему блиске традиције. Осамостаљивањем и увођењем паузе, чији су сигнал двије тачке, у први план издија ритамска срећеност и експресивност пишчевог израза, али и порука ради које писац употребљава ове сентенце:

Речено је: *Како ће колијевка заљуља, иако ће мојица заковица...* (СМ, 11); Добро је речено: *Шуиња учењака вреднија је од молићве.* (СМ, 20); Посланик је рекао: *Једна ноћ вреднија је од два дана.* (СМ, 37); Вели се: *Коме Алах жели добро њоклони му љријашеља.* (СМ, 40).

10. Издвајањем језичко-стилских доминанти у роману „Сви моји”, покушали смо да покажемо да ли мјером умјетника и колико успјело Зувдија Хоџић трансформише уобичајену језичку јединицу у јединицу наглашене изражајности — стилем. Без обзира на то јесу ли резултат спонтаности или свјесног пишчевог одабира, разноврсна понављања и гомилања језичких јединица, „раздијање” устаљеног реда ријечи (обично измјештањем језичке јединице из положаја који јој је намијењен у основној граматичкој структури), реченичне конструкције са елидираним конституентом, позиционо и интонационо осамостаљивање реченичних конституената и свођење реченичне конструкције на минимум, слобода у коришћењу интерпункције ради постизања одређеног утиска, упућују на закључак да је Хоџићев роман и језичка умјетнина, са посебним начином организације и коришћења језика, а писац мајстор свог заната који вјешто поступа са језиком. Зато ћемо његово посљедње остварење доживјети потпуније уколико боље спознамо и његову језичку организацију.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] **Антош 1974:** Антица Антош, *Основе лингвистичке стилистике*, Школска књига, Загреб.
- [2] **Грицкат 1953:** Ирена Грицкат, *О перфекту без помоћног глагола у српскохрватском језику и сродним синтаксичким појавама*, Гласник САНУ, V, св. 1, Београд.
- [3] **Јосић 2013:** Љубица Јосић, „Пропитивање одрживости трговских критерија лингвистичке анализе књижевног текста”, *Studia Slavica Savariensia*, 1–2, 2013, 244–248, доступно на: http://real.mtak.hu/25416/1/SSS_2013.026_Josic_u.pdf
- [4] **Катнић-Бакаршић 1999:** Марина Катнић-Бакаршић, *Лингвистичка стилистика*, Open Society Institute, Budapest.
- [5] **Катнић-Бакаршић 2001:** Марина Катнић-Бакаршић, *Стилистика*, Научна и универзитетска књига, Сарајево.
- [6] **Ковачевић 1995:** Милош Ковачевић, *Стилистика и граматица стилских фигура*, Унирекс, Никшић.
- [7] **Ковачевић 2003:** Милош Ковачевић, *Грамаичке и стилистичке теме*, Бања Лука.
- [8] **Ковачевић 2012:** Милош Ковачевић, *Лингвистичка књижевна тематика*, Српска књижевна задруга, Београд.
- [9] **Лешић 2011:** Зденко Лешић, *Језик и књижевно дело*, ЈП Службени гласник, Београд.
- [10] **Миновић 1970:** Миливоје Миновић, „Осамостаљивање језичких јединица”, *Реченица у прозним делима Растка Петровића*, АНУБиХ, Сарајево, 1970, 60–84.
- [11] **Муратагић-Туна 1991:** Хаснија Муратагић-Туна, *Лейоти казивања (Језичке јединице са стилском функцијом у делима Звудије Хоџића)*, ДП „Макарије”, Цетиње, 1991.
- [12] **Петковић 1996:** Новица Петковић, *Лирске епифаније Милоша Црњанског*, Београд, СКЗ, 1996.
- [13] **Радовановић 1969:** Милорад Радовановић, „О наративним глаголским облицима”, *Прилози проучавању језика*, 5, Нови Сад, 49–59.
- [14] **Радуловић 1994:** Зорица Радуловић, *Језик и стил Чедо Вуковића*, Унирекс, Никшић.
- [15] **Секулић 2010:** Исидора Секулић, *Изабрани есеји*, Академска књига, Нови Сад.
- [16] **Силић 1984:** Јосип Силић, *Ог реченице до текста*, Либер, Загреб.
- [17] **Силић 2006:** Јосип Силић, *Функционални стилови хрватског језика*, Загреб.
- [18] **Танасић 1996:** Срето Танасић, *Презент у савременом српском језику*, Нова серија, књ. 12, Институт за српски језик САНУ, Београд.
- [19] **Тошовић 1995:** Бранко Тошовић, *Стилистика глагола*, Lindenblatt, Wuppertal.

Jelena BAŠANOVIĆ-ČEČOVIĆ

LINGUO-STYLISTIC DOMINANTS IN THE NOVEL
„SVI MOJI” BY ZUVDIJA HODŽIĆ

Summary

By identifying the dominant linguo-stylistic procedures in the novel „Svi moji” by Zuvdija Hodžić, we will confirm the findings from relevant literature that a literary work is conceived through a particular use of language and a specific choice of expressive means and methods determined by the writer’s intentions. The analysis has shown that the novel „Svi moji” features several linguo-stylistic dominants, i. e. the most frequent methods, specific of Hodžić’s last literary achievements which make it a rewarding source for linguo-stylistic research. These methods are derived from a particular organization of linguistic expression, which stands in contrast to a more general, stylistically neutral use of language. Therefore, we have conducted an analysis of the *method of repetition and accumulation of language units* and identified various syntax types: *ellipsis*, *parcellation* and *inversion*, as techniques of expressive syntax and of the *use of dash*, which is a stylistically marked phenomenon that falls into several categories. Since structural defamiliarization of linguistic units does not necessarily make a text stylogenic, we have also analyzed structural defamiliarization (*stylematics*) and functional/practical value (*stylogenity*) of certain constructions. More precisely, we aimed at the identification of the syntactic types of these methods and a general evaluation of their stylogenity.

Key words: Zuvdija Hodžić, lingo-stylistic procedure, accumulation, ellipsis, elliptic sentence, parcellation, inversion, dash, comma, word, term, phrase, sentence